

Motion till riksdagen 2021/22:4287

av Mia Sydow Mölleby m.fl. (V)

med anledning av prop. 2021/22:55 Utlandsspioneri

1 Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen avslår proposition 2021/22:55.

2 Inledning

Vänsterpartiet värnar demokratiska grundvärden som rättssäkerhet och skyddet för den personliga integriteten. Vi vill samtidigt inte försvåra de brottsbekämpande myndigheternas arbete med att utreda och beivra brott. Därför är vi även angelägna om att det finns ett regelverk som ger ett gott skydd för Sveriges och landets invånares säkerhet. Det måste kunna ställas höga krav på att terrorism och grov brottslighet bekämpas på ett effektivt sätt med hjälp av lagstiftning som bygger på de grundläggande rättsliga principerna i en rättsstat.

Varje samhälle måste ha möjlighet att använda tvångsmedel för att kunna utreda och beivra brott. Sådana tvångsmedel innebär definitionsmässigt en inskränkning i grundläggande fri- och rättigheter, rättigheter som i sin tur är grundläggande för demokratin i vårt samhälle. Därför måste såväl lagstiftningen som de medel som lagstiftningen tillhandahåller omgärdas av de strängaste restriktioner. De viktigaste restriktionerna har vi i våra egna grundlagar och Europakonventionen till skydd för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna. När det gäller frågor om utvidgning av det straffbara området uppkommer frågor om behov, effektivitet och proportionalitet. Dessa överväganden gör sig särskilt gällande när det är fråga om centrala skyddsintressen som Sveriges säkerhet och grundlagsskyddade rättigheter såsom yttrande- och tryckfrihet och skyddet för den personliga integriteten. Det handlar alltså om att skydda den demokratiska rättsstaten i flera bemärkelser.

Ett av fundamenten i en rättsstat är att medborgarna åtnjuter ett effektivt skydd mot statens maktutövning; den enskilda medborgaren ska vara tryggad mot statens missbruk av rättsordningen. För att kravet på rättssäkerhet ska upprätthållas krävs bl.a. att lagstift-

ningen är av god kvalitet, vad gäller både straffprocessuella regler och det materiella innehållet, samt att rättstillämpningen är god.

Den andra bärande principen i vår rättsordning är proportionalitetsprincipen. Principen innebär att de åtgärder som det allmänna använder sig av för att uppnå ett visst syfte inte får vara mer långtgående än vad som kan anses nödvändigt för att uppnå det eftersträvade syftet. Det ska alltså råda en balans mellan mål och medel samt vara sannolikt att det syftet uppnås genom vidtagna medel. Finns det möjlighet att välja mellan flera verksamma åtgärder ska det minst ingripande alternativet väljas.

Vänsterpartiet är inte för generella straffskärpningar. I vissa fall kan strängare straff vara positivt om det medför en starkare prioritering inom rättsväsendet samt ökade resurser för att utreda brotten. Det finns dock inget egenvärde i att höja straffen för höjningens skull. Förslag som innebär nykriminalisering eller straffskärpningar ska alltid vara väl underbyggda och ha analyserats utifrån nödvändighet, effektivitet och proportionalitet.

3 Regeringens förslag

I syfte att stärka skyddet för internationella freds- och säkerhetsfrämjande samarbeten mot spioneriliknande gärningar föreslår regeringen att brotten utlandsspioneri, grovt utlandsspioneri och röjande av hemlig uppgift i internationellt samarbete införs i brottsbalken. Därigenom blir det straffbart att under vissa omständigheter t.ex. obehörigen röja hemliga uppgifter som förekommer inom Sveriges internationella samarbeten och som kan skada Sveriges förhållande till någon annan stat eller en mellanfolklig organisation. En gärning ska dock inte utgöra brott om den med hänsyn till syftet och övriga omständigheter är försvarlig.

Straffbestämmelserna om obehörig och grov obehörig befattning med hemlig uppgift samt vårdslöshet med hemlig uppgift utvidgas så att de även omfattar gärningar som har sin grund i utlandsspioneri. Utlandsspioneri samt de former av obehörig befattning med hemlig uppgift och vårdslöshet med hemlig uppgift som har sin grund i utlandsspioneri kriminaliseras även som tryck- och yttrandefrihetsbrott. Vidare begränsas meddelarfriheten och anskaffarfriheten när det gäller utlandsspioneri, grovt utlandsspioneri och grov obehörig befattning med hemlig uppgift med grund i utlandsspioneri.

4 Vänsterpartiets ställningstagande

4.1 Bristande behov av nykriminalisering

Regeringen föreslår i sin proposition att en ny straffbestämmelse mot utlandsspioneri införs i brottsbalken (BrB). Vidare föreslås att brottet utlandsspioneri, samt de former av obehörig befattning med hemlig uppgift och vårdslöshet med hemlig uppgift som har sin grund i utlandsspioneri, läggs till i tryckfrihetsförordningens brottskatalog. Det innebär att gärningarna enligt förslaget ska kriminaliseras även som tryck- och yttrandefrihetsbrott. Den föreslagna utvidgningen av straffbestämmelserna om obehörig och grov obehörig befattning med hemlig uppgift samt vårdslöshet med hemlig uppgift innebär även de inskränkningar av yttrandefriheten.

Vänsterpartiet anser att det är av stor vikt att riksdagen, i egenskap av lagstiftare, är försiktig när det gäller nykriminalisering, i synnerhet när det gäller ändringar i grundlagen som innebär att nya tryck- och yttrandefrihetsbrott läggs till den noga övervägda brottskatalogen i dessa lagar. Eventuella ändringar måste vara väl underbyggda och ha analyserats mycket noga enligt de ovannämnda principerna om nödvändighet, effektivitet och proportionalitet.

Vänsterpartiet anser att den utredning som ligger till grund för regeringens aktuella proposition (SOU 2017:70) inte visat på tillräckliga behov för att motivera en nykriminalisering. Redan i dag kan den som läcker information som skadar rikets säkerhet bli åtalad för brott.

I offentlighets- och sekretesslagen (OSL) finns bestämmelser om bl.a. utrikes- och försvarssekretess som innebär begränsningar av yttrandefriheten enligt tryckfrihetsförordningen (TF) och yttrandefrihetsgrundlagen (YGL). Uppgifter som rör säkerhetskänslig verksamhet och som därför omfattas av sekretess enligt OSL har även ett skydd enligt säkerhetsskyddslagen. Röjandet av sådana uppgifter kan leda till straffansvar för brott mot tystnadsplikt enligt brottsbalken. Vidare finns det straffrättsliga bestämmelser i 19 kap. BrB som innebär att en person som röjer uppgifter som är av betydelse för ett internationellt samarbete för fred och säkerhet som Sverige deltar i kan göra sig skyldig till brott mot Sveriges säkerhet. Där finns bl.a. bestämmelser om spioneri, obehörig befattning med hemlig uppgift och olovlig underrättelseverksamhet. Dessutom är en rad brott, bl.a. spioneri, obehörig befattning med hemlig uppgift och meddelar- och anskaffarbrott, även tryckfrihetsbrott enligt 7 kap. TF och yttrandefrihetsbrott enligt 5 kap. YGL. En gärning som innefattar en obehörig informationshantering kan även leda till skadeståndsskyldighet och till olika arbetsrättsliga sanktioner om förfarandet har samband med en anställning.

4.2 Bristande motiv för att inskränka tryck- och yttrandefriheten

I utredningen konstateras att antalet fall som rör röjande av känsliga uppgifter inom de aktuella internationella samarbetena ”inte förefaller vara stort” men att kriminalisering ändå får anses vara befogad eftersom handlandet är så ”allvarligt och straffvärt”. Enligt Vänsterpartiets mening blir detta ett cirkelresonemang. Utredningen nämner även att uppdagade brott mot Sveriges säkerhet enligt 19 kap. BrB över huvud taget är få (SOU 2017:70 s. 473). Om problemet med denna typ av brottslighet inte är stort ser vi ingen anledning till nykriminalisering. Utredningen jämför även Sverige med flera andra länder som ”har ett betydligt starkare straffrättsligt skydd för sådana uppgifter än vad Sverige har”. Vänsterpartiet tolkar utredningens skrivningar som att det bärande skälet till en nykriminalisering är att signalera till andra länder att även Sverige ser allvarligt på dessa gärningar (a.a. s. 474). Vi anser inte att det är ett tillräckligt starkt argument vare sig för att införa ett nytt brott om utlandsspioneri i brottsbalken eller för att ändra i våra grundlagar.

Vidare är vi oroade över vilka konsekvenser regeringens förslag om de nya tryck- och yttrandefrihetsbrotten kommer att få. En rad remissinstanser lyfter frågan i sina remissvar på såväl utredningen som lagrådsremissen. Utredningen konstaterar att det starka skydd för tryck- och yttrandefriheten som finns i Sverige har medfört att kriminalisering av yttranden inom det grundlagsskyddade området alltid skett med eftertanke och stor återhållsamhet. Vidare anför utredningen att det krävs starka skäl för att ändra grundlagarna och att detta särskilt gäller vid en utvidgning av det straffbara området

(a.a. s. 498). Enligt vår mening redovisar dock utredningen inte tillräckligt starka skäl för att kriminalisera utlandsspioneri som begås i grundlagsskyddade medier. Trots det följer regeringen utredningen och föreslår i sin proposition att utlandsspioneri kriminaliseras även som tryck- och yttrandefrihetsbrott samt att meddelarfriheten och anskaffarfriheten ska begränsas när det gäller utlandsspioneri och grovt utlandsspioneri. Journalistförbundet ser en stor risk för att de föreslagna förändringarna kraftigt kommer att begränsa möjligheterna att rapportera om Sveriges agerande utomlands. Publicistklubben skriver att en begränsning av meddelarfriheten riskerar att få en starkt återhållande effekt på personer som deltar i eller på annat sätt får insyn i internationella insatser att lämna uppgifter. Det leder i förlängningen till att uppgifter som borde bli kända riskerar att förbli hemliga. Även Myndigheten för press, radio och tv lämnar liknande synpunkter i sitt remissvar.

Förvisso har regeringen i sin proposition, till skillnad från utredningen, föreslagit en s.k. försvarlighetsventil för röjande av hemliga uppgifter. En gärning enligt de föreslagna bestämmelserna ska alltså inte utgöra brott om den med hänsyn till syftet och övriga omständigheter är försvarlig. Vänsterpartiet anser att detta är positivt men inte tillräckligt för att garantera att vår grundlagsskyddade tryck- och yttrandefrihet upprätthålls i internationella freds- och säkerhetsfrämjande samarbeten. Sammanfattningsvis anser Vänsterpartiet att regeringens förslag inte bör genomföras med hänvisning till den bristfälliga behovsbedömningen av en nykriminalisering och en omotiverad inskränkning av tryck- och yttrandefriheten.

Riksdagen bör avslå regeringens proposition 2021/22:55. Detta bör riksdagen besluta.

Mia Sydow Mölleby (V)

Tony Haddou (V)

Jon Thorbjörnson (V)

Jessica Wetterling (V)

Guðrun Nordborg (V)

Linda Westerlund Snecker (V)